

10. Зейгарник Б.В. Опосредствование и саморегуляция в норме и патологии/ Вестник МГУ. – 1981. – № 2. – С. 9–14. – (Серия 14).
11. Изард К.Э. Психология эмоций. – СПб., 2000. – 464 с.
12. Климов Е.А. Развивающийся человек в мире профессий. – Обнинск, 1993. – 56 с.
13. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977. – 304 с.
14. Мазур Е.С. Смысловая регуляция деятельности: дис. ... канд. психол. наук. – М., 1983. – 214 с.
15. Максименко С.Д. Психологія особистості. – К., 2007. – 296 с.
16. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. – М., 1999. – 425 с.
17. Мясищев В.Н. Психология отношений. – М., 1995. – 356 с.
18. Психологическая энциклопедия / под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб., 2003. – 1096 с.
19. Психологический словарь. – М., 1990. – 389 с.
20. Психология: словарь. – М., 1990. – 297 с.
21. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб., 2000. – 705 с.
22. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності.– К., 2003. – 376 с.
23. Шорохова Е.В. Психологический аспект проблемы личности / Теоретические проблемы психологии личности. – М., 1974. – С. 3–33.
24. Шпет Г.Г. Философские этюды. – М., 1994. – 284 с.

The article reflects modern experiences of psychological interpretation of specific aspects and regularities of sense-and-action determination of emotional experiences caused by crises of professional exclusion with unemployed people. It also lays the conceptual grounds for development of heuristic potential for a category of emotional experience where the latter is a construct that defines the contents of transforming actions by an unemployed person in the scenario of his professional exclusion.

Key words: professional exclusion, a lost-job crisis, unemployment, emotional experience

УДК-616.89-008.441.44-036.8(477)

Я.Є. Рябчик

ДИСГАРМОНІЙНА РОДИНА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ТА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена висвітленню актуальної проблеми передумов виникнення суїцидальної поведінки у підлітків. Охарактеризовані психологічні механізми впливу батьків на виникнення девіантної поведінки у підлітків. Аналізується вплив негармонійних сімей. Розкриті види неправильного виховання. Представлено особливості впливу дитячо-батьківських стосунків як предикторів формування девіантної поведінки в цілому та суїцидальної зокрема.

Ключові слова: суїцид, девіантна поведінка, родина.

Постановка проблеми. Родина є найвпливовішим інститутом соціалізації. Виникнення у підлітків девіантної поведінки в цілому та суїцидальної зокрема пов'язують саме із впливом дисгармонійної родини. Тому вивчення взаємозв'язку дитячо-батьківських стосунків та девіантної поведінки в цілому і суїцидальної є необхідним.

Актуальність. Як зазначає сучасний дослідник Г.Я. Авруцький в даний час у сучасному суспільстві приділяється пильна увага вивченню інституту сім'ї. Такий підвищений інтерес можна пояснити рядом тенденцій, серед яких погіршення демографічної ситуації в країні, збільшення кількості неповних сімей, мінімалізація виховного потенціалу сім'ї, зміна системи цінностей, викривлення емоційного, духовного світу сучасної людини.

Дослідження Є.О. Гомжина показали, що неухильно зростає число неблагополучних сімей (педагогічно неспроможних, неповних, конфліктних, кримінальних, асоціальних, малозабезпечених), які, як відомо, не виконують свої виховні функції. Як правило, в таких сім'ях переважають несприятливі соціальні і педагогічні, психологічні умови (емоційно-конфліктні стосунки, жорстоке поводження з дітьми, неправильне виховання, педагогічна некомпетентність, асоціальний спосіб життя та ін.) і в цілому має місце факт деструктивних внутрішньосімейних стосунків. Це порушує процес проходження дітьми сімейної соціалізації і приводить до різних порушень соціального і особового розвитку, крайнім варіантом якого в підлітковому віці є девіантна поведінка.

Багато дослідників вивчають вплив неблагополучних сімей на становлення підліткової девіантності але не приділяють уваги формуванню суїцидальної поведінки як крайнього прояву девіантної поведінки.

Мета статті. Висвітлення впливу дитячо-батьківських стосунків на формування девіантної поведінки загалом та суїцидальної зокрема

Виклад основного матеріалу. Термін «девіантна поведінка» до кінця двадцятого століття, почав розцінюватися у вигляді специфічного предмету окремої галузі психологічного знання - психології девіантної поведінки. На основі цього виникло багато різноманітних його визначень. Тому ми вважаємо за необхідне конкретизувати поняття.

«Девіантну поведінку» ми будемо розглядати за формулою: «вид = рід + видові ознаки» [2]. Видовою ознакою в цьому випадку є епітет «девіантне», який, у свою чергу, вимагає визначення на основі поняття «девіація».

Поняття «девіація» (від лат. *Deviatio* - відхилення) розглядається як відхилення від встановленої норми. У сучасній науці розглядається три групи девіантної поведінки: 1) антисоціальна (делінквентна), яка суперечить правовим нормам, погрожує соціальному порядку та оточуючим людям. Це може бути, наприклад, хуліганство, крадіжки, пограбування, фізичне насилля, торгівля наркотиками, жорстокість до тварин; 2) асоціальна (аморальна) – порушення моральних норм, що загрожує благополуччю міжособистісних відносин. Може проявлятися в агресії, сексуальних девіаціях (безладні статеві зв'язки, проституція, зваблення), азартних іграх на гроші, бродяжництві, втечах з дому, шкільних прогулах, брехні; 3) аутодеструктивна, яка відхиляється від медичних або психологічних норм і загрожує цілісності та розвитку самої особистості. Саморуйнуюча поведінка

зустрічається у таких формах: суїциди, хімічна залежність, фанатизм, віктимність – психологічна схильність до того, щоб стати жертвою [8].

У науковій літературі [3; 4; 9], присвяченій психології девіантної поведінки, дане поняття характеризується, як його структурний компонент і є основною ознакою для класифікації девіантної поведінки. На розгляді якої ми зупинимося детальніше.

Розглядаючи девіацію, як поведінкове явище, ми повинні констатувати той факт, що воно може одночасно розглядатися з погляду процесуальності та результативності. В першому випадку девіація виступає, як процес відхилення, у другому – як результат, вже існуючого відхилення. Розглядаємо сутність цих явищ за допомогою моделей.

Девіація, як процес позначає зміну основної лінії поведінки людини під дією певних факторів, в якості яких можуть виступати зовнішні та внутрішні ситуації життя особи (хвороби, стресові ситуації тощо), вплив інших осіб (однолітків, авторитетної людини тощо). Девіація, в цьому випадку, виступає в якості послідовно мінливих етапів зміни поведінки, які в деяких випадках можуть бути взаємозалежні між собою.

Серед етапів ми виділяємо етап первинної девіації (протодевіації), що характеризується лише початковими, ледь відчутними змінами в лінії поведінки людини, які при своєчаснім діагностуванні піддаються досить швидкій корекції.

Другий етап ми умовно позначили, як етап мезодевіації, який на наш погляд є проміжним між крайніми проявами девіацій в поведінці особистості. Його ознаки досить очевидні і вимагають ґрунтовної корекційної роботи.

Третій етап – етап метадевіації крайня форма прояву девіацій в поведінці індивіда, який вимагає не стільки корекційної, скільки реабілітаційної роботи з боку фахівця. Метадевіації, на наш погляд, є по-перше «пусковим механізмом», а по-друге внутрішнім фактором (першоосновою) формування суїцидальної поведінки.

Девіація, являє собою менш динамічне утворення, в основі якого лежить деякий предиктор (зовнішній або внутрішній (наприклад метадевіація)). Еталон нормальної поведінки (лінія поведінки) при девіантному процесі розпадається на кілька ліній девіантної поведінки. В яких проявляються особливі специфічні – девіантні способи та засоби взаємодії індивіда з навколишнім світом і самим собою, які виступають в якості внутрішніх девіативних факторів та подальших девіацій в поведінки.

Таким чином, девіація, як поведінковий феномен являє собою процес і результат відхилення від основної лінії поведінки, прийнятої в групі або суспільстві, що характеризується зміною особистісних засобів і способів взаємодії людини з навколишнім світом та самим собою. На дане визначення ми будемо орієнтуватися у подальшій характеристиці основних понять.

Нами було виділено, ряд найголовніших детермінант, що впливають на формування девіантної поведінки. Умовно розділимо їх на три групи.

До першої групи належать соціальні детермінанти в число яких входить становище в суспільстві та рівень його розвитку, матеріальний достаток населення, соціальний статус та матеріальне становище родини.

До другої групи належать соціально-психологічні фактори. До яких ми відносимо родину та референтну групу підлітка.

До третьої групи належать психологічні особливості підлітків: акцентуації характеру, самооінка рівень самоповаги.

Розглянемо родину як предиктор виникнення девіантної поведінки в підлітковому віці.

У родині задовольняється частина потреб підлітка, в тому числі матеріально-побутові і потреби в емоційній підтримці та любові. Якщо ці потреби не задовольняються, це природно, спричиняє приховану або явну сімейну незадоволеність, нервово-психічну напругу та тривогу. Родині належить велика роль в здійсненні контролю над поведінкою підлітка. Нездатність родини виконати функцію контролю веде, як до порушень поведінки підлітка, так і до порушень у розвитку його особистості.

Існує ряд психологічних механізмів, за допомогою яких девіантні батьки впливають на своїх дітей:

Підкріплення – заохочення позитивної (з погляду батьків) поведінки та покарання за порушення встановлених правил. В сім'ї з низьким матеріальним достатком, алкоголізмі одного або обох батьків, нормальною поведінкою найчастіше вважається асоціальна та протиправна поведінка (крадіжка їжі, жебрацтво тощо), в той час як навчання дитини приділяється другорядне місце. Підліток повинен доглядати за молодшими, виконувати батьківські функції. При цьому вчитися він повинен задовільно, тому що за погану поведінку підліток зазнає покарання, а гарна успішність не відзначається батьками [1]. За допомогою підкріплення батьки формують у свідомості дитини певну систему норм, дотримання яких поступово стає для дитини звичним а потім і взагалі внутрішньою потребою.

Ідентифікація – підліток наслідує батьків, орієнтуючись на їхній приклад, намагається стати таким же, як вони. Існує й протилежна ідентифікацій підліткова реакція, обумовлена, як «негативна реакція імітації». Підлітки, незадоволені своїми відносинами з батьками, незадоволені образом батьків, намагаються знайти протилежний шлях розвитку, будуючи свої відносини з навколишніми на підставі протиставлення взаємостосункам, які домінували в батьківській родині [5; 6].

Розуміння – знаючи внутрішній світ дитини та чуттєво відгукуючись на її проблеми, батьки тим самим формують її самосвідомість і комунікативні якості. В більшості асоціальних сімей, де проживають підлітки з девіантною поведінкою, відсутні взаєморозуміння та зовнішні емоційні контакти між членами родини.

Значення родини у вихованні особистості підлітка величезне, на розвиток та на формування особистості впливають і психологічний клімат в родині, і соціальний рівень, і матеріальний добробут.

Гармонійна родина є фундаментом, на основі якого будуються всі взаємодії з оточуючими людьми. У гармонічній сім'ї вікові труднощі, особливості акцентуацій характеру значною мірою згладжуються і не ведуть до соціальної дезадаптації, яка у свою чергу спричиняє девіантну поведінку. Родина сприяє виробленню свого роду «психологічного імунітету» до несприятливих впливів середовища. У гармонічній родині її члени зв'язані теплою і емоційною прихильністю один до одного, їхні ролі в сім'ї не конкурують один з одним, а доповнюють, ніхто зі членів родини не узурпує собі функції іншого та не ігнорує свої обов'язки. В середині гармонічної родини відсутні стійкі підгрупи (наприклад, об'єднання матері із сином проти інших членів сім'ї). Але тільки однієї внутрішньо сімейної гармонії замало. Родина не може бути цілком гармонічною, якщо вона сама перебуває у конфлікті з соціумом, якщо вона ізолює себе від суспільства й навіть протиставляє себе йому. В такому випадку варто говорити про дисгармонійну родину.

Дисгармонійна родина знаходиться на першому місці серед психогенних факторів, що впливають на формування девіантної поведінки. Негармонійні сім'ї відрізняються порушенням внутрішніх функціональних відносин і розділяються на кілька видів [7].

Власне дисгармонійна родина - характеризується тим, що один з батьків займає надмірно домінуюче, а інший – занадто підлегле становище. Інтереси одних членів задовольняються на шкоду іншим, або один зі членів сім'ї ігнорує свою роль і перекладає свої обов'язки на іншого. Відсутнє партнерство.

Дисгармонійні сім'ї є причиною неправильного виховання, яке в свою чергу сприяє виникненню пато характерологічних реакцій, неврозів, сприяє формуванню психопатичного розвитку особистості.

Розглянемо види неправильного виховання:

Гіпопротекція. В крайній формі проявляється бездоглядністю, нестачею опіки, контролю, а головне відсутністю зацікавленості до справ та захоплень підлітка. Підлітки виявляються зовсім занедбаними – не нагодованими, неодягненими, вони мешкають у важких побутових умовах.

Гіпопротекція особливо несприятлива при акцентуаціях характеру при нестійкому, гіпертимічному та конформному типів. Такі підлітки швидше за інших опиняються в асоціальних компаніях і легко слідує їхнім нормам переймаючи девіантні стилі поведінки.

Домінуюча гіперпротекція. Надмірна опіка, скрупульозний контроль за кожним кроком переростають в цілу систему постійних заборон та пильного спостереження за підлітком.

Гіперпротекція не дозволяє підліткові вчитися на власному досвіді, в результаті чого він виявляється не пристосованим до самостійного життя. Мало того, гіперпротекція пригнічує почуття відповідальності. Підліток приходиться висновку, що він може нізачо не відповідати.

У гіпертимних підлітків домінуюча гіперпротекція, в молодшому або середньому підлітковому віці, приводить до різкого загострення реакції емансипації. Такі підлітки відчувши «достатню» дорослість піднімають бунт

проти «тиску» і в якийсь момент геть перестають підкорятися батькам та залучаються до все дозволеної сфери, тобто в асоціальну вуличну компанію.

Гіперпротекція, що потурає. Дитина, а згодом і підліток, стає «долом родини». Тут справа не тільки в постійному контролі, скільки в надмірнім покровительстві, у прагненні звільнити улюблене чадо від найменших труднощів, від обов'язків. Це доповнюється захопленням уявними талантами та перебільшенням дійсних здібностей. Такі діти ростуть в атмосфері похвал, прихильностей та обожнювання. Гіперпротекція, що потурає культивує есопове бажання завжди бути в центрі уваги навколишніх, одержувати бажане з легкістю. Формується егоцентризм, який в свою чергу створює кризову ситуацію: з одного боку, бажання бути в центрі уваги, лідирувати серед однолітків, відчувати їхню увагу, а з іншого — повне невміння здійснювати лідерські функції.

Гіперпротекція, що потурає, у випадку епілептоїдної акцентуації перетворює підлітків в жорстоких сімейних тиранів, здатних бити батьків, які готові все вибачати, приховувати побої, виправдовувати своїх нащадків, усе зображати в кращому світлі.

Недолік батьківського контролю сполучається з некритичним відношенням до порушень підлітка. Батьки обурюються із приводу громадських засуджень їхнього чада, прагнуть виправдати його вчинки, перекласти провину на інших. Таке виховання культивує нестійкі та істероїдні риси. Потрапивши у виховні установи, особливо в умовах строгого дисциплінарного режиму і опинившись без звичного захисту, підлітки при найменших труднощах і конфліктах виявляють схильність до істеричних реакцій - суїциду.

Виховання «у культурі хвороби». На хворобі підлітка фіксується вся увага родини. Підліток зникає до думки, що хвороба дає йому багато можливостей, звільняє від обов'язків, через хворобу всі повинні виконувати його примхи, захищати від неприємностей та дозволяти те, що недозволено іншим. Таке виховання культивує не тільки егоцентризм, але і завищені побажання. Можливий «демонстраційний суїцид».

Емоційне відхилення. При цьому стилі виховання підліток постійно відчуває, що він тягар, що без нього було б легше родині. Ситуація ще більш посилюється, коли поруч є хтось хто набагато дорожчий за нього — брат або сестра, вітчима або мачуха.

Умови жорстоких взаємовідносин. Звичайно сполучаються з емоційним відкиданням. Жорстоке відношення може проявлятися відкрито - суворими покараннями за дрібні провini і неслухняність, та прихованим від сторонніх поглядів. Душевна байдужність один до одного, турбота тільки про себе, повне нехтування інтересами та потребами інших членів родини.

Умови підвищеної моральної відповідальності. В таких випадках батьки відчують великі надії на майбутнє своєї дитини, його успіхів, його здібностей і талантів. Вони нерідко плекають думку, що нащадок втілить у життя їх власні нездійснені мрії. Також, умови підвищеної моральної відповідальності спостерігається коли на малолітнього підлітка покладають недитячі турботи про благополуччя молодших чи безпомічних (дідусь, бабуся) членів родини.

Суперечливе виховання. В одній родині кожен з батьків, а тим більше бабусі та дідусі можуть дотримуватися неоднакових стилів виховання, поєднувати несумісні виховательські підходи, впроваджувати різні види неправильного виховання. Подібні нюанси виявляються особливо пагубними для підлітка, створюючи великий ризик для вразливих рис його характеру.

Підліток опиняється найбільш сприйнятливим до того з видів неправильного виховання, який адресується саме до слабого місця його акцентуації характеру.

Родина може виступати в якості джерела психічної травми, насамперед, безпосередньо беручи участь у ній. Психологічної травми підліткам завдають образи, байдужість, а при психореактивних розладах - надсильні впливи (особисте горе, знущання).

З метою виявлення особливостей впливу дитячо-батьківських стосунків (через призму підліткового сприймання) на виникнення девіантної поведінки в цілому та суїцидальної зокрема. Нами була досліджена вісімдесят одна особа з різними формами розвитку суїцидгенності. Дослідження проводилося впродовж 2011-2012 років на базі загальноосвітньої середньої школи м. Києва, спеціалізованої (з поглибленим вивченням англійської мови) школи м. Києва та Київського вищого професійного училища. Вибірку склали учні 9-10 класів, I курсу навчання віком від 14 до 17 років з них 35 хлопців та 46 дівчат (43,2% та 56,7% вибірки відповідно).

Завдяки результатам дослідження були отримані дані що до впливу дитячо-батьківських взаємостосунків на виникнення девіантної поведінки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок дитячо-батьківських стосунків з девіантною поведінкою

№ п/п	Дитячо-батьківські взаємостосунки	Різновиди девіантної поведінки
1	конфліктність з матір'ю	самопошкоджуюча та саморуйнуюча
2	непослідовність матері	агресивна та насильницька
3	неадекватність образу дитини у матері	самопошкоджуюча та саморуйнуюча; адиктивна
4	невпевненість матір'ю	делінквентна
5	емоційна дистанція з матір'ю	агресивна та насильницька
6	конфліктність з батьком	агресивна та насильницька
7	авторитарність батька	агресивна та насильницька
8	емоційна дистанція з батьком	адиктивна

Як ми бачимо з таблиці висока частота конфліктних ситуацій підлітка з матір'ю, неадекватні образи дитини у матері провокують готовність до реалізації різних форм аутодеструктивної поведінки, низької цінності власного життя.

Мінливість та непостійність виховних прийомів матері до підлітка, емоційна дистанція (якість емоційного зв'язку), конфліктність із батьком та демонстрація незаперечності батька своєї влади породжують у поведінці підлітка агресивні тенденції. Це проявляється в агресивній направленості

особистості у взаємовідносинах з іншими людьми, схильності вирішувати проблеми за допомогою насильства, використання приниження партнера по спілкуванню як метод стабілізації самооінки, наявність садиських тенденцій.

За отриманими результатами неадекватність образу дитини у матері провокує схильність підлітка до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану, та про схильності до ілюзорно-компенсаторного способу вирішення особистісних проблем.

Сумніви матері в правильності її виховних впливів на підлітка формують у нього готовність (схильність) до реалізації делінквентної поведінки при низькому рівні соціального контролю.

Емоційна дистанція з батьком проявленням якої є недостатність контролю за підлітком впливає на появу адиктивної поведінки.

Висновки. Девіаційні форми поведінки підлітків зароджуються та формуються в родині. Психологічний клімат, взаємовідносини між її членами, відіграють важливу роль у формуванні підліткової поведінки, що відхиляється від норми. Безпосередній вплив має власний батьківський приклад, недоліки сімейного виховання та дисгармонійність родини.

Родині належить значна роль у психологічному становленні підлітка, в засвоєнні їм соціально-культурних норм та моделей поведінки. Тому вивчення сімейного оточення є однією з необхідних умов для знаходження причин формування девіантної поведінки в цілому та суїцидальної зокрема.

Література

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М., 1998. – 376 с.
2. Грядовой Д.И. Логика. Практический курс основ формальной логики. Учебное пособие в кратком изложении и упражнениях. - М., 2003. – 256 с.
3. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения). - М., 2003 – 288 с.
4. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения. - М, 2001. 160 с.
5. Кон И.С. Психология ранней юности. - М., 1989 – 255 с.
6. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. - Л., 1983. – 256 с.
7. Личко А.Е. Подростковая психиатрия. – Л., 1985. – 416 с.
8. Матвеева М.П. Психологічні механізми формування девіантної поведінки// Церква, сім'я і школа у розв'язанні проблем виховання підростаючого покоління. – Кам'янець-Подільський, 2007. – С.7– 30.
9. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения.– М., 2001.– 432 с.

Статья посвящена освещению актуальной проблеме предпосылок возникновения суицидального поведения у подростков. Охарактеризованы психологические механизмы влияния родителей на возникновение девиантного поведения у подростков. Анализируется влияние негармоничных семей. Раскрыты виды неправильного воспитания. Представлено особенности воздействия детско-родительских отношений как предикторов формирования девиантного поведения в целом и суицидального в частности.

Ключевые слова: суицид, девиантное поведение, семья.

The article is dedicated to actual problem of prerequisite of suicidal behavior in adolescents. Shown psychological mechanisms of parents influence on origin of deviant behavior in adolescents. Analyzed the impact of disharmonious families. Disclosed types of improper education. Presented features of impact parent-child relationship as a predictor of the deviant behavior formation in general and in suicide case.

Key words: *suicide, deviant behavior, family.*

УДК 376.2 : 616.9

Х.Я. Сайко

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

У роботі розглянуто емоційний інтелект як чинник ефективної педагогічної діяльності вчителя. Емоційний інтелект, у широкому трактуванні, визначається як здатність людини диференціювати позитивні та негативні почуття, а також вміння змінити свій емоційний стан із гіршого на кращий. Емоційному компоненту притаманні внутрішні та зовнішні компоненти, які здатні забезпечити стресозахисну та адаптивну функції даного інтегрального поняття.

Ключові слова: *емоційний інтелект, емоційне усвідомлення, емпатія, розпізнавання емоцій, психологічні властивості особистості.*

Мета статті: дослідити особливості емоційного інтелекту корекційних психопедагогів та педагогів загальноосвітньої школи.

Розробка проблеми інтелектуальних емоцій і почуттів в період розвитку психології як самостійної науки знайшла своє місце у працях таких видатних психологів Бенеке, А. Бене, Е.Б. Тігченера, В. Джемса, Т. Рібо. Останні намагаються інтерпретувати інтелектуальні емоції як: особливості відчуттів; «інтелектуальні сприйняття»; продукт сублімації сексуальних переживань; присмні, неприємні чи змішані стани, які супроводжують розумові процеси. Таким чином в перші десятиріччя двадцятого століття за кордоном продовжується вивчення емоційних явищ з різних позицій, проте проблематика власне інтелектуальних емоцій та почуттів не отримує подальшої розробки.

Подальший розвиток проблеми єдності інтелекту та афекту знайшов своє відображення у працях вітчизняних психологів, таких як: Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, П.М. Якобсон, А.Н. Леонтьєв, Л.С. Виготський приходять до висновку про існування динамічної смислової системи, яка представляє собою єдність афективних та інтелектуальних процесів. Таким чином, у вітчизняній психології визнається факт існування закономірного зв'язку між мисленнєвими та емоційними процесами і створено передумови для подальшого дослідження проблеми емоційної регуляції мисленнєвої діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема компетентності у розумінні та вираженні емоцій вчителів постає досить гостро, оскільки штучно насаджується